

זהירות, זכרונות! הצדעה לשמעון ישראלי (עם הצגת היחיד החדשה שלו)

גבר לבוש בשחור לא מהודר נוטל בידי את המיקרופון. גוף מוצק, כבד משהו, שיער קצר קוצני מכסוף, שפם וזקן שלא ראו שום מעצבי-שיער אופנתי, הבעה של התנצלות. אם היה חובש לראשו שטריימל היו אומרים: חסיד טיפוסי. אם היה עטור עטרה, היו שואלים: כך נראה מלך? אם היה מתהלך בבית-קפה היו אומרים: בטח בעל-המקום. ברחוב איש לא היה חושד בו שהוא שחקן או זמר.

שמעון ישראלי, ליד 1932, פולין, עלה ארצה אחרי השואה, לבד. שחקן, זמר, מלחין, קולנוען, מחבר הצגות-יחיד ומקאמות (טור קבוע ב"קול חיפה"), במאי. מקצוען.

שמעון טרובאדור ישראלי. השבוע יצא בתוכנית היחיד התשעית שלו, באותו מועדון תיאטרון של תיאטרון חיפה, אותו חנך למעשה בהצגת היחיד הראשונה, ואולי הידועה ביותר שלו, סתם יום של חול (1959). שם התוכנית זהירות, זכרונות, והוא מעלה בה זכרונות מחוויותיו במלחמות-ישראל השונות שאלהן גוייס לבדר את החיילים; אחר-כך – את הפצועים בבתי-החולים. את המתים ואת הוריהם כבר אי-אפשר או לא צריך היה לבדר.

לבדו על היצגה השחורה, במיפסל אחד עם הקהל, הוא מספר, משחק, שר. הקהל אוהב אותו. בני הארבעים-פלוס זוכרים את קול הבאס הגברי שאין דומה לו בישראל של היום, זה שמסוגל לרדת נמוך-נמוך אבל גם לעלות בקלילות עם השאנסון הישראלי. הצעירים תמהים: איך זה לא ידענו שיש בעל קול כזה בישראל!

הם לא יכלו לדעת. כי שמעון ישראלי לא הופיע בתוכנית-יחיד מאז שנת 1975, כלומר, מזה 12 שנה. האחרונה היתה אני יורד בגורדון. הוא ירד בגורדון ומצא את עצמו מנותק ומבודד למדע על הכרמל. לא שלא עבד כל השנים האלה, אבל הקצב הואט ועימו גם האמביציה. תקליטים רבים ממילא לא הקליט, ואלה שהקליט אזלו מכבר. כך קם דור אשר לא ידע את שמעון, האיש שבעת שנהיו ש בעצרות מל"י (המפלגה הקומוניסטית הישראלית) זכרונה לברכה/הידועה-לשימצה (תבחרו אתם!), היה קהל בן מאות ולפעמים גם אלפים פורץ במחאות-כפיים באמצע השיר.

ב-1963 עבר חווייה טראומטית קשה, בעקבות הצגת סירטו הראשון והאחרון לפי שעה, המרתף, סרטי-יחיד כמובן. שבע שנים צריכות היו לחלוף עד שיתאושש מן ההלם. אנשים רבים חשבו שירד מן הארץ. בסך הכל "ירד" לחיפה – להתאושש, להתעודד. מישהו ממכרי אמר עליו כי "עודד את עצמו לדעת".

השבוע הוא חוזר לבמה שמעולם לא נטש, בעצם. מבוגר יותר, מנוסה יותר, אולי קצת עצוב יותר, מאופק. אבל אני מדבר במקום הנתיח לו לבדר. שמעון ישראלי, ספר.

הבמה והחל נושא את אחר המונולוגים הגדולים של חייו: "כנים גירלתי ורוממתי והמה פשעו בי. מה לא נתתי לזו? מה לא עשיתי בשבילזו? וככה הוא גומל לי." למעשה חזר בדיוק על הרברים שהשמיע משה הלוי בנסותו להסביר לנו את הסצנה.

כל אותו זמן אני בחוץ. הדלתות נעולות ואי אפשר להיכנס. אני רץ מחלון אל חלון, אני זוכר שהיו שם שישה חלונות מסורגים, שלושה בכל צד, תוחם את ראשי ומתחנן: "הלו, אדוני, תכנים אותי, תגידו לי שיכנים גם אותי, זאת גם הבחינה שלי, הלו הלו, תנו לי להיכנס, זאת גם הבחינה שלי!"

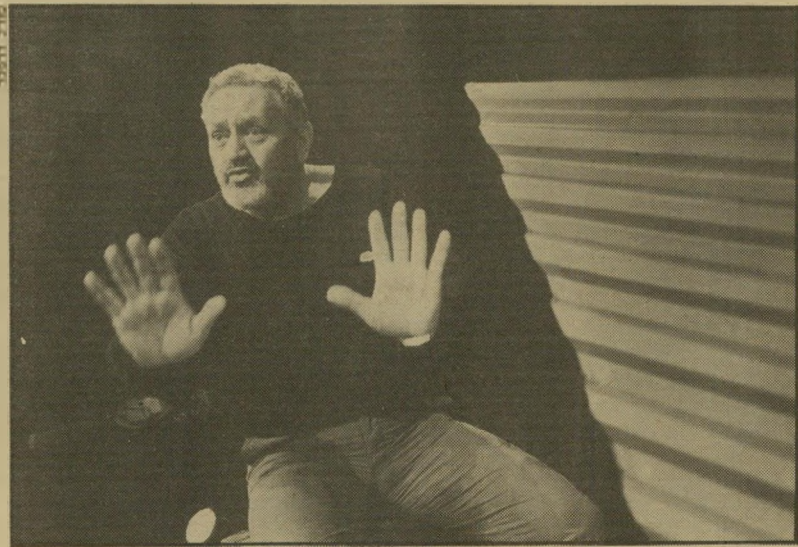
השופטים שכבו על הארץ מרוב צחוק. אני זוכר שחלפי ניגב לעצמו את הרמעות מתחת לאוזניים. בסוף, כשיענקלה גמר, נתנו לי להיכנס ובחנו אותי רק על על השחיפה. מרוב עלבון ומבוכה לעו השחיפה. במקום "שמים" יצא משהו כמו "שישי-שיבמים".

שוב היה צחוק גדול. הלוי סיכם: בסדר, תחזור אלינו כשיתחלף לך הקול. יענקלה, לעומת זאת, התקבל לבית-הספר. מערכה ראשונה. מסך.

פגישה עם הבוהמה

למחרת בבוקר, עדיין בחלם, רצתי לביתו של הלוי. השעה היתה 11 בבוקר. בדמעות בעיניים צילצלתי ברלת. איש לא פתח לי. צילצלתי עוד ועוד עד ששמעתי קול מן העבר השני, ואז צעקתי: אדון הלוי, אני זה שנבחן אתמול, מעל השחיפה. אתה מוכרח לתת לי עוד הזדמנות. אתה לא יכול לעשות לי דבר כזה. כל החיים שלי תלויים בזה. אני מתחנן לפניך, הקול שלי כבר התחלף...

כסופו של דבר נתרצה הלוי. הדלת נפתחה כדי חרד ומולי עמד הבימאי הידוע, לבוש חלוק על גבי הפיג'אמה שלו. השערות שלו עמדו זקופות כמו אצל פאנקיסט. ניכר בו שיעריו אותו משנתו. השעה היתה, כאמור, 11 בבוקר והוא הימהם:

שמעון ישראלי תשמ"ח במועדון-התיאטרון בחיפה

"בסדר, בסדר, אבל מרוע באמצע הלילה?" זה היה המיפגש הראשון שלי עם הבוהמה. השמעת לי את ענ השחיפה כשאני מדגיש את המלים: "שמים: בקשו רחמים עליי". הלוי אמר לי שהתקבלתי. השעה היתה 11:30. אשריי, שחקן אני!

תוך כדי לימודים התחילו לטפס אותי לתוך התיאטרון. בהתחלה בתור חייל יוני אילם או אחד מן ההמון. לאט לאט התחילו להגדיל את התפקידים.

ואז באה — וכי אפשר היה אחרת? — הפגישה הראשונה עם הביקורת. שיחקתי תפקיד קטן בקור מדיה בולווארדית צרפתית על תלמידים בני-טובים שמתוללים בבית-הספר עד שהם מתאהבים במורה החדשה שלהם, תחיכה. את תפקיד החתיכה שיחקה חיפה'לה שרון, אשת הארכיטקט אריה שגם תיכנן את צריף האוהל. היה זה תפקידו הראשון שבו היה לי גם טקסט.

למחרת נכנס לחיי חיים גמזו — אז, המלך, הרוזן, העריץ, השליט הבלתי-מעורר והכל יכול של התיאטרון הישראלי, הבימה הישראלית, המחול הישראלי, האופרה הישראלית, הציור הישראלי. למחרת ההצגה אני פותח את הארץ וקורא שם מילים שנתורו חקוקות על לוח-ליבי באותיות-אש עד היום הזה: "והיה שם גם שמעון ישראלי. עוד שחקן מתחיל שיכול ללכת שקט להצטרף לאגודת השחקנים המשוחרר מכישי רון".

לחכות לו עד שיחזור. עכשיו תצאו החוצה ותסיימו ביניכם מי יהיה האב ומי הבן. כשתהיו מוכים נים — תחזרו ונראה איך יתפתחו הרברים."

רק יצאנו ויעקבי-יענקלה כבר קבע נחרצות: "אני האב." לא עירערתי. מה נעשה? יענקלה אומר לי: "אל תדאג, סמוך עלי, יהיה בסדר." אני עוד לא מבין בדיוק מה נרש ממני וכבר אנתנו חוזרים לאולם. לפנינו בשורה, בפנים חמורות סבר, הלוי, אברהם חלפי, מאיר מרגלית ויהודה שחורי, השופטים.

יענקלה נכנס ראשון. אני דופק ברלת (מה דעתך? הבן דופק ברלת ביתו לפני שהוא נכנס...) יענקלה משיב ב"בוא" גדול. אני בא. עכשיו התנהל הדיאלוג הבא:

יענקלה: "באת?"

אני: "כן."

יענקלה: "באת?"

אני: "כן."

יענקלה: "עכשיו באים???"

אני: "כן."

יענקלה: "אז באת סוף סוף."

אני: "כן." כמו שכבר אמרתי, לא היה לי צל של מושג מה זה אטיוד ומה אני צריך לעשות. יענקלה שהיה יותר מנוסה ממני, ראה שהוא בצרות, תפס אותי בכותונת. ובתגובה של המכנסים, השליך אותי שתי מדרגות החוצה (אני זוכר עד היום שהיו שם שטים) ונעל אחרי את הדלת. אחר-כך חזר למרכז

קשה לתאר היום איוה פצע זה פער בתוכי. כמו תקיעת סכין. המחשבה איך אופיע אותו ערב לעיני חברי, לעיני הצופים, רציתי שהארמה תבי לע אותי, רציתי להתאבד.

כמוכן שלי התאבדתי. ההצגה הבאה שבה השתתפתי היתה המשוונת משאיו של ז'ורדו הצרפתי. שיחקתי בה איש זקן, גורף כיבים. תפי קיד אופי קטן שהשקעתי בו כל מה שיש בי. בידיים רוטטות פתחתי את העיתון אחרי הפר-מיירה. שוב היפעת גמזו. אני קורא ולא מאמין למראה עיני: "על השחקנים הוותיקים של תיאטרון רון האוהל ללמוד מהשחקן המתחיל הזה כיצד משחקים איש זקן. אין מלים בפי: לנער הזה פשוט יש נוסטלגיה לעתיד."

השיחורו הסופי מהטראומה של הביקורת ומן הפחד מפניה בא כמה שנים אחר-כך. אז כבר הייתי מוכר למדי והתכוננתי להצגת-יחיד חד-ראשונה שלי. חיברתי את המוסיקה לשיר שעתיד היה להיקרא בשם סתם יום של חול. יום אחד פוגש אותי גמזו ברחוב ואומר לי: שמעון, אני מאמין ביושר האמנותי שלך ואני מאמין בבני יום יום (גמזו). אני מציע לכם שתשתפו פעולה. הוא אמר עוד כמה דברים שאותם אני מעדיף לא לצטט.

אחרי שכתב יוסי את המלים היינו כל-כך נרגשים ולהוטים להשמיע את השיר באוזני מישהו, והינה מי אם לא גמזו-האב בא לקראתנו ליי כסית. סיפרנו לו שהשיר גמזו ושאלנו אותו אם הוא מוכן לשמוע אותו. הוא שאל בתמיחה: "כאן? אמרתי לו: 'למה לא.' עלייך ביש ישר, או היה, מרתף וכו' תנות לפנסטרים בשם מלניק. ירדנו עם גמזו למרתף, התישבתי אל הפסנתר וניגנתי את השיר הכתוב בקצב הוואלס, כשאני שר את המלים שכתב בנו. גמזו הקשיב בדריכות ואחר-כך אמר: 'זה יפה מאוד אבל אולי כדאי שתכתוב את זה בקצב של ואלס.'"

זה היה האיש שהירשה לעצמו לשפוט את פרות, זימרה ומוסיקה בתיאטרון. איש חסר-שמיצה, בעל אוזניים ערלות, אדם שלא זיהה ואלס כאשר שמע אותו!

אותה שעה נגמלתי ספית מפחד הביקורת שהיה משתק אותי קודם לכן. גמזו לימד אותי לקח שלעולם לא אשכח ואני אסיר-תודה לו על כך. היום אני יודע שאת הביקורת כותבים אנשים מתוסכלים שלא הצליחו לבטא את עצמם באמנות והם נוזנים מיצירות הזולת. חיים על טרף ועל נבלות.

סולן וסכנות

אבל כדי להתקדם בסיפורי אני צריך לחזור לאחור. בין השנים 1949-1950 למדתי, כאמור, בבית-הספר של האוהל. הגיוס שלי לצבא נדחה כדי לאפשר לי לגמור את בית-הספר. בשנת 1951 התגייסתי. היה זה אחרי פירוק הצ'יזבורן. התחילו להרכיב את מה שנקרא אז חוליות-בידור. אני הייתי בחוליית-בידור אחת ביחד עם חנה אהרוני ואביבה מארקס. הצבא מימן את שיעורי הזימרה שלי אצל שני ה"מאנים" הגדולים: קוני ראד מאן מנצח המקלות, ויצחק מאן, המורה לפיתוח-קול. האחרון, שלא היה אגב מקורב לראשון, סחף אותי לנושא השירה. לנגן בפסנתר למרתי בכוחות עצמי, אני בא ממשפחה מוסיקלית.

כעבור זמן קצר בלבד כבר התחלתי להופיע לפני קהל עצום באסיפות של מק"י. לקונראד מאן (הוא חי עדיין, חזר לברלין-המזרחית) היתה מק לה משהו, מקהלת רון שהיתה אז הטובה ביותר בארץ, ואני הפכתי לסולן שלה. להצטרפתי למקהלה היה גם רקע אידיאולוגי: הייתי חבר השומר הצעיר. אחר-כך הצטרפתי למק"י, ולב סוף פרשתי עם סנה לשמאל. ביחד עם נמרוד אשל (מרד הימאים), יעקב אגמון, דן קירד, עמימקם גורביץ, חיה הררית.

ההצלחה כסולן חשפה אותי לסכנות רבות. לזכות בהצלחה כזאת בגיל צעיר כל-כך: קהל עצום, מקהלה שלמה שמלווה רק אותי. כשחייתי שאת אולדן רון של פול רובסון היו השומעים מחכים למקום מסוים בשיר שבו אתה יורד באוקי טאכה למקום נמוך כל-כך — ואז היו פורצים במחאות-כפיים סוערות באמצע השיר. היום הייתי אומר שההצלחה האירה לי פנים מעט יותר מדי מוקדם, אולי באמת פונקתי על ידיה. כתר צאה מכך, כשבאה המכה — היא מצאה אותי לא מוכן לגמרי.

לקראת סוף שירותי הצבאי קיבל על עצמו קונראד מאן את הניהול המוסיקאלי של ההצגה זקני ארץ אהובה בהיבום על מצוקת השחורים בדרום-אפריקה, בנימויו של יוליוס גלנר ובכ"י כונו של אהרון מסקין. מאן הקים לצורך ההצגה מקהלה שאלה הומין את גרעון זינגר, רוד סמדר, והרירה חריפאי: ואותי. למסקין, שהיה מאופר